

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

MIQUEL DE CORTIADA

(Lleida, ? - Barcelona, 1691)

Biografia a càrrec del Dr. Miquel Àngel Martínez Rodríguez (vida) i el Dr. Oriol Oleart (obra)

1. Vida de Miquel de Cortiada: una trajectòria suggerent al servei de la corona

Probablement cap magistrat del Sis-cents català va haver d'esforçar-se tant a justificar la seva fidelitat a la Corona com Miquel de Cortiada. La primera vegada que es parlà d'ell com a candidat a regent la Cancelleria, fou acusat d'haver estat *poco afecto* a la causa de Felip IV durant la Guerra dels Segadors. El virrei marquès d'Olias i de Mortara, personatge cabdal per reconduir i consolidar la situació de la Corona després del conflicte dels Segadors, no se'n refiava. Per això, el Consell d'Aragó en desaconsellà el nomenament a un càrrec tan estratègic. Afortunadament per a Cortiada, aquestes acusacions s'oblidaren amb el pas del temps i pogué continuar amb èxit la seva trajectòria professional.

El seu entorn familiar l'ajudà a tirar endavant amb força. Miquel era fill de Joan Baptista de Cortiada, doctor en ambdós drets, domiciliat a Lleida. Es doctorà en dret a l'Estudi General de Lleida, on assolí una plaça de catedràtic.¹ Durant els Segadors, la participació dels professors en l'administració de la ciutat de Lleida havia estat contínua i llurs lliçons eren impartides per substituïts. En aquell context, Miquel de Cortiada estava a la cort, com a síndic de Lleida.

L'època en què Miquel de Cortiada hauria pogut ensenyar fou tan complicada que no sabem si arribà a fer classes. Pel que hem vist, els encàrrecs el tingueren ocupat fora de les aules, si bé sempre va sentir un gran afecte vers l'Estudi General de Lleida, del qual deia amb gran orgull que havia

¹ Consta com a professor a l'estudi general de dret de Lleida, en concret catedràtic de la segona càtedra de lleis al 1646, si bé no se sap del cert si va arribar a dictar-hi lliçons i al 1652 ja no hi consta (Ramis Barceló, R., *Estudios sobre la Universidad de Lérida (1561-1717)*, Madrid (Universidad Carlos III de Madrid) 2018, p. 88-90.

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

estat catedràtic. Anys després en la seva *Decisio* CXXXV aprofità per fer un homenatge a la que havia estat la seva *Alma Mater*, tot evocant-ne la fundació, estudiants il·lustres que havien passat per les seves aules i textos de doctrina que havien escrit.

Miquel es casà amb Emerenciana Pujalt, a qui nomenà hereva dels seus béns en el testament que redactà l'octubre de 1690. Com a marmessors escollí la dita muller i les filles comunes que es trobessin en edat adulta. Dues de les filles eren casades: Maria Magdalena Cortiada, amb Ramon Berart i de Vazia (*sic*); Maria de Cortiada, amb Jacint de Sagrera i Massana –els gendres, per cert, també eren inclosos a la llista de marmessors. Altres filles eren religioses: les germanes Antiga i Manela de Cortiada eren monges del convent benedictí de Vallbona de les Monges; Caterina de Cortiada, per la seva banda, ho era del monestir de l'Encarnació de les carmelites descalces de Barcelona. A En l'estratègica posició d'hereu, en substitució de la seva muller, Miquel de Cortiada hi col·locà eventuals –improbables– fills mascles naixedors del matrimoni i, tot darrera, Maria de Berart i de Cortiada. L'entroncament entre els Berart i els Cortiada adquiria així un relleu especial.

Miquel de Cortiada es consolidà a mesura que avançà la segona meitat del Sis-cents. Fou un dels doctors –avui en diríem magistrats– que serví durant força temps a l'alt tribunal del Principat. Fou nomenat oïdor i advocat fiscal patrimonial de la sala del regent la Cancelleria el 1653. Actuà com a oïdor i jutge civil entre 1653 i 1674, tot alternant entre les sales del canceller i del regent la Cancelleria. En aquesta primera etapa escrigué dues obres de literatura jurídica cabdals: a) dos toms de *Decisiones cancellarii et Sacri Regni Senatus Cathaloniae* (tom I: 1661; tom II: 1665) –en parlarem *infra*; b) el conegut *Alegado* en defensa del patronat reial en una disputa contra l'abat de Bellpuig de les Avellanes (1671).

La plena identificació amb els interessos de la Corona explicaria els seus nomenaments posteriors. El primer va tenir lloc en morir el doctor Alexos de Tristany, oïdor de la sala del canceller, l'any 1673. El pas de Cortiada de la sala del regent la Cancelleria a la del canceller fou controvertit. En la consulta que recull el seu nomenament hom observa que no fou proposat en la terna de les tres sales reunides de la Reial Audiència i el virrei tampoc el va tenir en

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

compte en la seva. Potser la causa d'aquest "oblit" era que Miquel de Cortiada no havia demanat el trasllat –la promoció, de fet. Inicialment el Consell d'Aragó tampoc el proposà. Preferia un altre jurista, el doctor Francesc Comes i Torró. Però en un determinat moment, l'esmentat Consell d'Aragó detectà que aquest darrer Comes havia estat advocat del duc de Medinaceli, el qual tenia uns plets sobre l'estat de Cardona precisament en la sala del canceller. Aleshores, el Consell féu un tomb en el seu criteri i es decidí per fer passar Miquel de Cortiada a la sala del canceller i deixar que Francesc Comes i Torró ocupés el lloc que quedaria vacant a la del regent. El monarca, amb uns retocs, acceptà aquesta mena de permuta proposada pel Consell d'Aragó.

Tot es complicà perquè la Diputació del General, en conèixer les intencions reials, rebutjà el nomenament de Miquel de Cortiada perquè anava en contra de les Constitucions del Principat, concretament del títol setè relatiu al nomenament dels doctors de la Reial Audiència i del Consell Reial, on s'hi afirmava que no es podia traslladar cap jutge d'una de les dues sales civils a l'altra.

L'embolic era gros. El canceller de Catalunya, Francesc Bernat de Pons, presentà al monarca una estratègia molt meditada per superar la denúncia de la Diputació del General i possibilitar d'aquesta manera la desitjada recol·locació de Miquel de Cortiada. Així, la Corona aconseguí el seu objectiu i nomenà Cortiada oïdor de la sala del canceller "sin pagar sello ni media annata"; al seu lloc hi col·locà el regent de la Reial Audiència de Mallorca, el doctor Joan Baptista Roca i Julià, que seria substituït per Francesc Comes i Torró. Altres opcions –per exemple permutar la plaça de Cortiada a la sala del regent amb una plaça d'oïdor de la sala tercera– foren descartades.

Si el nomenament de Cortiada com a oïdor de la sala del canceller fou quelcom atípic i complicat, no succeí el mateix quan va tenir lloc la consulta que possibilità la seva provisió com a regent la Cancelleria en accedir el doctor Josep Rull a una regència del Consell d'Aragó. La candidatura de Cortiada no fou qüestionada per ningú, ni tampoc pels dos vots particulars que s'emeteren en la dita consulta. El virrei de torn, el duc de Bournonville, situà Cortiada en primer lloc; criteri que no fou qüestionat pel Consell d'Aragó, que optà per

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

ratificar la terna del duc, tot emetent un judici breu, però molt expressiu, de les seves qualitats: “sabe más de leyes y fueros de Catalunya que otro ninguno de su profesión; y aunque es un poco sordo y viejo, mereze toda la merced que Vuestra Magestad fuere servido hacerle”. Ni el Consell d’Aragó ni els vots particulars del president del dit Consell, Pere Antoni d’Aragó, ni del conseller de capa i espasa català Miquel de Salbà i de Vallgornera van emetre cap altra opinió sobre Cortiada a la consulta.

En aquest relleu es tingueren en compte els noms d’altres juristes de renom. El duc de Bournonville proposà en segon lloc el doctor Josep Aleny, un altre magistrat rellevant del tribunal. I en darrera posició situà el futur regent la Cancelleria, el doctor Miquel de Calderó. Tots eren reputats oïdors de les sales civils de la Reial Audiència de Catalunya. Els vots particulars esmentats reflectiren tensions i pugnes internes: El president del Consell, Pere d’Aragó, proposava excloure el doctor Josep Aleny de la terna proposada pel virrei i ratificada pel Consell d’Aragó per incloure al seu lloc el doctor Josep Balaguer, magistrat nascut al Rosselló, tot situant-lo en darrer lloc; Miquel de Calderó, al seu parer, mereixeria ser pres en consideració en segona posició. En canvi, el doctor Miquel de Salbà i de Vallgornera desautoritzava la presència del dit Miquel de Calderó i proposava al seu lloc el doctor Joan de Carbonell, un dels doctors més antics de la Reial Audiència. Els dos primers llocs de la terna – Cortiada i Aleny – els confirmava sense cap problema.

2. Obra del Miquel de Cortiada

La figura del jurista Miquel de Cortiada ens permet, a través de la seva obra, il·lustrar un aspecte de la Cort general de Catalunya que arrenca a mitjan segle XVI: l’interès a publicar obres pràctiques de dret català, un aspecte que al segle XVII tindrà una presència i manifestacions considerables mitjançant la publicació de volums de *decisions* comentades de la Reial audiència o d’altres tribunals,² obres d’una tipologia molt concreta que encaixaven en els gèneres

² Per una visió de la qüestió, Oleart, O. “Diputación del General y libros jurídicos en Cataluña (s. XVII-XVIII): la publicación de las *Decisiones* del doctor Miquel de Cortiada”, en Miguel Ángel González Sansegundo (coord.), *Un jurista aragonés y su tiempo. El doctor Juan Luis López, primer marqués del Risco, 1644-1703*, Zaragoza (Gobierno de Aragón) 2007, p.

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

del moment: al·legacions jurídiques, dictàmens, decisions –comentades–,³ tractats –sobre un tema o institució concrets–, etc. –com apuntava Víctor Ferro més d'un cop–, treballats amplament pels juristes catalans, coneguts, del període (Peguera, Fontanella, Càncer, Cortiada, Calderó, Tristany, Amigant, Xammar, Ripoll...) i també d'altres territoris.⁴

Aquest interès de la cort general per fomentar la publicació d'obres jurídiques de dret català, poc conegut i pràcticament gens treballat per la historiografia, comptava només amb unes breus al·lusions i tres exemples esparsos, d'obres d'autors diferents, invocats per Guillem M. de Brocà a la seva coneguda *Historia...* de 1918,⁵ si bé sí que es coneixia el gènere de les *decisiones*, o dels *decisionistes*.⁶

Va ser, d'una banda, resseguint les disposicions amb el marc legal que conformaven, i les obres efectivament publicades a la seva empara, i, de l'altra, cercant en els *registres de deliberacions* de la Diputació del General a l'Arxiu reial (*i.e.*, l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona), que va emergir el procés que se seguia, i, hi va destacar, amb força, l'obra de Miquel de Cortiada, tant pel nombre i l'extensió dels volums que la componen –cinc!–, com per la durada de

505-591, i específicament sobre la normativa p. 507-515 i Capdeferro, J., "La literatura jurídica, un mirall entelat de les guerres, les revoltes i les paus en la Catalunya dels anys 1640-1700", en Oscar Jané Checa (coord.), *Del Tractat dels Pirineus a l'Europa del segle XXI: un model en construcció? Actes del congrés col·loqui Barcelona-Perpinyà, 17-20 de juny de 2009*, Barcelona (Generalitat de Catalunya) 2010, p. 291-304.

³ Sobre aquesta documentació, Ribalta Haro, J., "De natura deputationis Cathaloniae: una aproximación a través de la literatura polemista del Seiscientos", en *Historia. Instituciones. Documentos* 20 (1993) 403-472, 411 i n. 15.

⁴ Vegeu-ne, per exemple, els que cita Capdeferro, J., "Práctica y desarrollo del derecho en la Cataluña moderna: a propósito de la jurisprudencia judicial y la doctrina", en Salustiano de Dios de Dios - Javier Infante Miguel-Motta - Eugenia Torijano Pérez (coords.), *Juristas de Salamanca: siglos XV-XX*, Salamanca () 2009, 235-258", 236-237.

⁵ G. M. de Brocà, *Historia del Derecho de Cataluña, especialmente del Civil y Exposición de las Instituciones del Derecho civil del mismo territorio en relación con el Código civil de España y la Jurisprudencia*, v. I (Barcelona 1918) [reed. facsímil, Barcelona 1985] 409-410.

⁶ Amb aquest nom ens referim, sia als autors, sia a les obres, que tracten, comenten i analitzen la jurisprudència dels tribunals; és un fenomen característic de l'edat moderna i amb exemples en multitud de territoris (així, a banda dels peninsulars, hi trobem autors que se n'ocupen als portuguesos, italians, etc.).

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

l'arc cronològic en què la va realitzar –tres dècades!–.⁷ Devia estar treballant en el 5è. volum –un volum més prim que no la resta–, quan va morir. Va ser estampat, pòstumament, el 1693 per Jeroni de PALOL, a Girona, per iniciativa de familiars seus.

Resseguir el tema centrat en el cas de Cortiada va permetre constatar que en el procés d'elaboració de la seva obra sobre les resolucions judicials de la Reial audiència, un dels volums, pràcticament havia "desaparegut" de la tradició, si més no, de l'oral o de la visual, i se'n devia haver perdut la memòria, ja que el nombre habitual de volums que es consultaven a les biblioteques, que hom coneixia, que es manejaven, i que se citaven de les seves *Decisions* –fins i tot per part dels especialistes, tant si eren d'història del dret, com si eren de dret civil, penal, processal...– era de quatre; no es tenia consciència viva ni present que se n'havia publicat un 5è. volum, pòstum –i presumiblement inacabat–, les traces del qual, però, s'havien mantingut, malgrat tot, en la tradició textual, tot i haver passat desapercibudes a la majoria de lectors, en bona mesura, probablement, perquè a les diverses reedicions de l'obra del segle XVIII, totes en quatre volums, al volum 4t., s'hi havien integrat aquelles últimes *decisions*, que tancaven l'obra original.⁸

I és l'element de ser citat com a autoritat que ens porta a considerar la rellevància de la seva obra impresa, difosa, i a valorar com les contribucions dels juristes de l'òrbita del *ius commune* circulaven pels cercles jurídics

⁷ En va publicar el 1661 el 1r. volum; el 1665 el 2n. (estampats per Josep Forcada, a Barcelona); el 1686 el 3r.; i el 1689 el 4t. (estampats per Rafel Figueró, a Barcelona).

⁸ Són les decisions 251 a 287. Això potser explica també, per exemple, que no s'haguessin tingut en compte, globalment, ni el fet que a l'*Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales de Barcelona* de 1979 hi constés, o al *Catàleg de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona* hi hagués un parell d'exemplars del volum 5è., ni tampoc la referència a la seva *pars* quinta, enmig de les altres, en Mirambell, A., ["Bibliografia parcial de textos jurídics catalans de la Biblioteca episcopal de Vic", p. 224, § 58], ni tampoc en les remissions i citacions internes fetes en obres d'altres autors, que escrivien dins de l'òrbita del *ius commune* i citaven les obres de Cortiada com a autoritat dintre de les seves argumentacions jurídiques des de diversos àmbits, el mercantil inclòs (per exemple, per justificar la redacció de les *Ordenanzas contenciosas...* de 1766 [Espuny M.J. & Sarrión J., "Las ordenanzas de 1766 de la Junta de Comercio de Barcelona. Datos para su reconstrucción", en las *Actas del IV Congreso de la Asociación de Historia Económica* (1989), p. 46, 48 i 57 n. 21].

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

europaus i es feien servir amb independència del territori o la legislació d'origen, i contextualitzar-ho.

La circulació de les idees dels juristes del *ius commune* a través de les seves obres escrites en llatí és un dels elements que va contribuir més al creixement i a la consolidació de la ciència jurídica i a la creació d'un sistema jurídic, de dret, articulat, al llarg de l'edat moderna. Es pot constatar: a) a partir dels inventaris de béns de juristes de diferents territoris; b) a partir dels inventaris de biblioteques especialitzades de diferents territoris; i, c) a partir de les citacions que els juristes de diferents territoris, en les seves obres, fan d'obres d'altres juristes, tant si són del territori propi, com si són d'autors forasters.

Pel que fa al primer aspecte, se'n coneixen casos de juristes catalans, de juristes d'altres territoris hispànics i també de juristes d'altres territoris, amb projecció americana inclosa.⁹ Quelcom de semblant passa amb el segon aspecte. Quant al tercer, si bé és cert que la capacitat de citar autors i obres diversos constituïa una mostra de saber tècnic i d'erudició, en el cas de Cortiada coincideix la circumstància que les seves *Decisiones* versaven sobre la contenció de jurisdiccions, fet que la convertia en especialment atractiva, no solament per als juristes laics (*i.e.*, civilistes, processalistes...), sinó també per als juristes canonistes (per justificar un interès i projecció potencials en múltiples contextos i territoris) i podria explicar part de les vies de difusió que va tenir.

Aquesta darrera consideració podria tenir incidència també en el nombre d'edicions i reedicions –en funció de les demandes o perspectives comercials del mercat, hem de pressuposar– que es van fer de la seva obra al llarg del temps, en la línia de les que es feren d'altres obres de juristes del moment (com ara les de Fontanella).

⁹ Com ara el cas de la biblioteca del bisbe de Santiago, nascut a Lima [Millar Carvacho, René - Larraín MirA, Paz, "Notas para la historia de la cultura en el periodo indiano. La biblioteca del obispo de Santiago Juan Bravo del Rivero y Correa (1685-1752)", en *Historia* (Instituto de Historia, Pontificia Universidad Católica de Chile), 26 (1991-1992) 173-211].

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

Quadre amb les dates d'estampació dels diversos volums de l'obra de Cortiada

[→ Eix horitzontal: per volums; eix vertical: per dates d'edició. S'indica amb gris l'edició primera de cada volum, amb verd la reedició dels volums 1 i 2 de 1677, i amb groc, blau i violeta les reedicions de l'obra completa de 1699, 1714 i 1721. Les dades són: any de publicació, estamper i lloc de publicació].

Volum 1	1661	1677	1699	1714	1721
	Josep Forcada	Huguetan	Anisson & Possuel	Anisson & Possuel	Balleoniana
	Barcelona	Lió	Lió	Lió	Venècia
Volum 2	1665	1677	1699	1714	1727
	Josep Forcada	Huguetan	Anisson & Possuel	Anisson & Possuel	Balleoniana
	Barcelona	Lió	Lió	Lió	Venècia
Volum 3	1686		1699	1714	1727
	Rafel Figueró		Anisson & Possuel	Anisson & Possuel	Balleoniana
	Barcelona		Lió	Lió	Venècia
Volum 4	1689		1699	1714	1722
	Rafel Figueró		Anisson & Possuel	Anisson & Possuel	Balleoniana
	Barcelona		Lió	Lió	Venècia
	Decisions 182 a 250		Decisions 220 a 287 f. 1-460	Decisions 220 a 287 f. 1-460	Decisions 220 a 287 f. 1-368
Volum 5	1693 [pòstuma]		[v. 4 de 1699]	[v. 4 de 1714]	[v. 4 de 1727]
	Jeroni Palol				
	Girona				
	Decisions 251 a 287				

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

S'han manifestat opinions diverses sobre l'obra de Cortiada, hi va haver dubtes a l'hora de valorar si la seva producció encaixava en la normativa que incentivava la publicació d'obres de dret català de resolucions judicials comentades,¹⁰ va haver-hi interferències polítiques per la seva posició davant els conflictes del segle que van retardar la seva promoció dins la Reial audiència,¹¹ entre altres vicissituds, però, tot comptat i debatut, l'obra és el resultat del coneixement acumulat del saber d'un jurista experimentat, amb molts anys de rodatge, que va projectar la seva actuació en múltiples facetes d'activitat: regent de la Reial audiència (des de l' 11 de juliol 1681), càrrecs diversos dins l'administració de justícia, relator en causes, advocat fiscal patrimonial, superintendència del reial arxiu, censor d'obres, redactor d'informes, d'al·legacions jurídiques, de respostes a consultes, participació en dictàmens del Consell reial, professor a l'estudi general de Lleida, etc.

Així doncs, a partir de la legislació aprovada i amb la intervenció de la Diputació del General de Catalunya per publicar (i així difondre) les resolucions de la reial Audiència amb els seus fonaments jurídics sobre qüestions de Dret català a partir d'una iniciativa legislativa de la Cort general de Catalunya de mitjan segle XVI, hem pogut exemplificar: 1) d'una banda, el procediment seguit per a la publicació de les obres; i 2) la tasca –professional i tècnica– feta per juristes del Principat, en aquest cas concret la de Miquel de Cortiada, una tasca

¹⁰ Per optar a la concessió de la retribució, es va presentar un escrit --probablement manuscrit del mateix Cortiada-- argumentant que les decisions del reverend canceller, tot i no ser literalment citades a la normativa, hi quedaven incloses, com de fet va passar i va comptar amb el vot favorable dels assessors i de l'advocat fiscal del General, aprovació prèvia a la del consistori de la Diputació. [Oleart, O. "Diputación del General y libros jurídicos...", 515-519].

¹¹ Tema abordat per treballs com el de Capdeferro, J. ("La literatura jurídica...", citat) o les diverses aportacions de M. A. Martínez (principalment *Els magistrats de la Reial Audiència de Catalunya a la segona meitat del segle XVII*, Fundació Noguera, Barcelona, 2006), que posen de relleu la interrelació de la seva tasca professional amb la indestruïble projecció política de les seves decisions i actuacions, pel que representava la institució de la qual formava part, i arribant a interferir en la seva promoció professional.

MEDALLES ACADÈMIQUES MIQUEL DE CORTIADA

duta a terme per un jutge de la monarquia, regent de la Reial audiència, amb tot el seu coneixement i experiència sobre el dret d'aleshores.

Juntament amb la d'altres juristes del Principat, l'obra de Miquel de Cortiada va passar a formar part del bagatge compartit dels canals i de les argumentacions jurídiques des d'aleshores, amb el reconeixement implícit i explícit a la seva contribució que aital fet va comportar.

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

Obra Social "la Caixa"